DOCUMENTE

NOTE ȘI COMENTARII ÎN PRESĂ DESPRE ACȚIUNILE POLITICE ALE ROMÂNILOR BIHORENI DIN ANUL 1905

de

VIOREL FAUR

Publicarea de documente care conțin informații, de o certă semnificație, despre manifestările pentru afirmarea drepturilor naționale, desfășurate la începutul secolului al XX-lea, este încă un deziderat istoriografic, la care încercăm să răspundem — desigur, parțial — prin includerea în circuitul științific a 20 de asemenea surse informative, depistate în paginile periodicelor *Familia* din Oradea și *Tribuna* din Arad. Cercetarea istoriografică n-a apelat pînă acum la datele pe care acestea le cuprind, deși sînt cele mai concludente în ce privește cunoașterea luptelor politice ale populației românești din Bihor în anul 1905. Explicația acestei întîmplări rezidă în interesul restrîns arătat de predecesori, cu excepția lui Teodor Neș, față de tradițiile mișcării naționale a românilor bihoreni, situație care s-a perpetuat, aproape neschimbată, pînă în ultimul deceniu, cînd s-a pus un accent justificat pe reconsiderarea acestui important capitol al istoriei locale.

Evident, spațiul investigațiilor poate fi extins — ceea ce, probabil, vom face cu alt prilej — asupra altor periodice românești, precum și asupra celor maghiare, care au inserat — în coloanele lor — diverse referiri la frămîntările politice din perioada 1905—1914, cînd s-a configurat, cu claritate și pregnanță, cursul evenimentelor spre făurirea statului național unitar român. Prin adunarea și editarea tuturor materialelor publicistice de această factură se va constitui o solidă bază informativă, care utilizată — cu discernămînt și obiectivitate — va permite descifrarea sensului adînc al realităților politice bihorene de la finele epocii moderne. I se va adăuga, cum este și firesc, *documentația arhivistică inedită*, realizîndu-se astfel accesul celor interesați la *toate mărturiile* despre una din dimensiunile majore ale ființei noastre naționale, aceea a militantismului, a luptei consecvente pentru eliberarea de sub dominația străină și pentru înfăptuirea idealului secular al unității naționale.

Pentru a reliefa, cu cît mai multă exactitate, valoarea documentară a notelor și comentariilor pe care le reproducem (ca *anexe*) sînt necesare

https://biblioteca-digitala.ro

cîteva considerații științifice. Mai întîi, se cuvine să relevăm faptul că acestea, nefiind puse la contribuție în lucrările anterioare[1], au un caracter de noutate pentru contemporani, introducîndu-i în atmosfera marilor bătălii pentru apărarea și afirmarea răspicată a drepturilor naționale, presa fiind — sub acest raport — un veritabil seismograf, care a înregistrat cu fidelitate pulsul evenimentelor.

Documentele în discuție au valențe multiple, fiind deosebit de utile ca izvoare istorice autentice (purtătoare de informații despre fapte, întîmplări și evenimente, despre oameni politici și caracterul lor, precum și în legătură cu aderența maselor la ideile politice vehiculate) și, de asemenea, ca mod de a vedea lucrurile, de a se pronunța asupra celor relatate. Din această perspectivă, ni se par realmente interesante formele de surprindere a mentalităților colective, a psihologiei locuitorilor din satele bihorene, care trebuiau mobilizați să participe la acțiunile preconizate.

Ca atare, se poate observa că în cele 20 de materiale publicistice se găsesc note și comentarii despre adunările populare care au avut loc în 9 așezări bihorene și anume: Sînicolaul Român (8 octombrie 1905), Săcădat (12 noiembrie), Bratca (19 noiembrie), Husasău (23 noiembrie), Cociuba (24 noiembrie), Vașcău (25 noiembrie), Beiuș (26 noiembrie), Ceica (27 noiembrie) și Luncșoara (17 decembrie 1905). Sînt, neîndoielnic, cele mai cuprinzătoare prezentări ale acestor manifestări politice, astfel că ele pot fi considerate ca principale surse documentare. Majoritatea sînt nesemnate, din dorința redacției celor două periodice de a fi cît mai obiectiv popularizate realitățile bihorene, care se integrau revirimentului politic înregistrat de viața națională a românilor transilvăneni în momentul renunțării la pasivism. Notabile sînt unele intervenții publicistice semnate de Iosif Tărău, Săcădătanul (după stilul articolelor, autorul — ascuns sub acest pseudonim — este, probabil, tot Iosif Tărău), Radu și Octavian de pe Criș. Se stăruie asupra împrejurării că în anul 1905 s-a produs o „redeșteptare“, sau altfel spus o „reînviere“ a Bihorului, cele mai puternice mărturii în această direcție fiind tocmai adunările „poporale“ din localitățile menționate, organizate cu scopul de a pregăti terenul pentru izbînzi în viitoarele alegeri, pentru a asigura intrarea în parlament a cît mai mulți reprezentanți ai populației românești, pe baza votului universal, care a figurat ca un punct important în programul Partidului Național Român din anul 1905. De fapt, declanșarea acestor energii a fost determinată de hotărîrea cu care s-a început noua epocă, a activismului politic, de entuziasmul și convingerea caracteristică a unor fruntași încrezători în destinul poporului nostru, în victoria atîtor strădanii naționale. Din cuprinsul relatărilor la care ne referim se degajă acest sentiment de totală dăruire

[1] Teodor Neș, *Oameni din Bihor. 1848—1918*, Tip. Diecesană, Oradea, 1937, p. 38—391; Ioan Pușcaș, *Din lupta politică a românilor bihoreni în anii 1900—1914*, în *Lucrări științifice*, seria B, Oradea, 1969, p. 252—254; Viorel Faur, *Lupta românilor din Crișana pentru drepturi naționale în primii ani ai veacului al XX-lea*, în *Banatica* (Reșița), 1979, p. 373—382.

https://biblioteca-digitala.ro

pentru cauza națională de care au fost animați toți cei implicați în evenimente, de la conducătorii politici pînă la țărani și intelectualii din mediul rural. Avem în față imaginea unei adevărate și profunde solidarități naționale. Despre acest element definitoriu al frămîntărilor politice bihorene avem, așadar, dovezi semnificative în periodicele românești, partea cea mai prețioasă a conținutului lor. Desigur, noi date vor fi extrase din documentele emanate de la autorități (care au un accentuat grad de subiectivitate) și din arhivele particulare, însă acestea nu vor schimba, într-o manieră esențială, ceea ce a fost surprins de contemporani în rîndurile înflăcărate ale materialelor publicistice pe care le restituim actualității.

Deoarece ne-am propus doar *strîngerea și republicarea* acestor mărturii despre demersurile politice ale românilor bihoreni în chiar etapa inițială a unei noi orientări a mișcării naționale, nu vom mai insista asupra componentei lor factologice, ci ne limităm la constatarea că ele sînt de o incontestabilă utilitate științifică, lectura integrală a textelor permițînd acceptarea sau respingerea acestei afirmații.

ANEXE DOCUMENTARE

1

ADUNARE POPORALĂ ÎN BIHOR

În comitatul Bihor, unde viața publică românească amorțise cu totul, s-a ivit în Dumineca trecută un semn al deșteptării. S-a ținut o adunare poporală, în comuna Sân-Miclăușul Românesc de lîngă Oradea-Mare, care a întrunit pe toți fruntașii poporului din acele părți, încît numărul lor s-a urcat (la) peste două mii. Bucuria și entuziasmul poporului a făcut asupra tuturora impresiunea cea mai plăcută. Întîi cu toții au asistat la serviciul divin, unde a cîntat corul tinerimei române din Oradea-Mare, sub conducerea învățătorului orădan Nicolae Firu. Apoi a urmat adunarea, la care a asistat și protopretorele. Președinte a fost proclamat preotul Drimba din Toboli(u). Întîi a luat cuvîntul deputatul dr. Aurel Vlad, întîmpinat cu ovațiuni și a rostit un discurs mai lung, care a fost foarte bine primit. Apoi a vorbit preotul Romulus Mangra din Giriș, d(omnu)l Lucian Bolcaș din Budapesta, dr. Aurel Lazăr, avocat în Oradea-Mare, care a făcut propunerea d-a trimite la dietă adresă pentru introducerea votului universal, care s-a primit unanim cu entuziasm. Au mai vorbit și dr. Lascu și preotul George Blaga. Seara toți s-au întrunit la o cină comună, unde primul toast a fost pronunțat de d(omnu)l dr. Aurel Vlad pentru Maj(estatea) Sa, d(omnu)l dr. Aurel Lazăr a salutat pe oaspe(te)le bihorenilor, d(omnu)l dr. Aurel Vlad, aclamat cu entuziasm. Aflăm că astfel de adunări se vor ținea și în alte părți ale comitatului Bihor.
(*Familia*, 1905, nr. 40, p. 479).

https://biblioteca-digitala.ro

2

REDEŞTEPTAREA

Binecuvîntat fie ceasul, cînd s-a decretat activitatea. Ea a răscolit sufletele tuturor românilor de bine şi i-a îndrumat pe cărarea faptelor menite să mai ciunteze din sarcinile ce aşa de fără milă ne apasă. Ţi-e mai mare dragul cînd auzi şi vezi aşa impozante manifestări naţionale în toate colţurile moşioarei noastre, udate cu sîngele strămoşilor. Văile, colinele dealurile şi munţii clocotesc. Se mişcă parcă din loc şi gem sub ropotele picioarelor românimei întregi, care aleargă dornică de libertate, spre a lua duh din duh, lumină din lumină de la făcliile neamului. Inima îţi creşte. Un fior sfînt mi-a pătruns întreagă fiinţa, cînd văzui poporul acesta — pînă mai ieri lăsat pradă străinilor — încunjurînd cu atîta căldură pe domnii români şi pretinzîndu-şi cu o aşa rezoluţiune drepturile fireşti.

Glasul activist, pornit de fruntaşii neamului, a aflat un răsunet adînc pe văile Crişului. Dar nu numai Crişul, ci toate părţile româneşti sunt electrizate. Mormîntul martirului (Ioan) Buteanu va fi săltat de bucurie, văzînd adunată la un loc atîta mare de român(i) ascultînd ca în biserică glasul tainic şi plin de sfaturi şi poveţe al iubiţilor noştri deputaţi naiţonali, precum şi a altor fruntaşi şi împreună chibzuind asupra viitorului propriu şi al acestei nefericite ţări (Iosăşel)...

Cînd străinii au lipsă de opincă românească o cercetează şi caută s-o cîştige cu tot felul de promisiuni — ceea ce-i egal cu minciuni şi cu banii lui Iuda. Cînd opinca cere ajutor, acei şarlatani se fac camfor. Iată încă un motiv române, să te lapezi de nu-i sîngele tău. Nu fără cauză cîntă Eminescu:

„Cine-a îndrăgit străinii
Mînca-i-ar inima cîinii,
Mînca-i-ar casa pustia
Şi neamul nemernicia".

Român cu român. Fiii aceluiaşi neam împreună să se sfătuiască şi să nu (se) vîre cui străin în corpul naţiunei. Cel învăţat să vie la cel neînvăţat. Cel ştiutor să cerceteze pe cel neştiutor. Capul să conducă trunchiul. Lamura să îngrijească de talpa naţiunei. Să fie o armonie perfectă, căci unii fără alţii suntem perduţi.

Apostolii activiştilor — sau adevăraţii binevoitori ai poporului — îşi fac datorinţa cu vîrf şi îndesat. Lasă comoţia (în sens de comoditatea — n.n.). Jertfesc distracţia şi grăbesc în mijlocul neamului, să-l lumineze asupra drepturilor şi datorinţelor. Cu un cuvînt, nu cruţă nimic. Şi foarte bine fac, căci numai aşa vom scăpa oropsitul nostru neam din ghiarele a orice lepădătură şi numai aşa va avea încredere în conducători.

Fie un pămînt cît de bun, dacă are stăpîn leneş şi neînţelept, nu produce decît spini şi mărăcini. (...) Aşa-i şi-n viaţa popoarelor. Cine-i pasiv şi nu lucră, sufere şi e condamnat să piară. Să pornim o activitate febrilă spre a curăţi ogorul naţional de săcături. Să-l lăsăm urmaşilor curat, cinstit, ca ei mai uşor să se poată apropia de idealul naţional. Un mijloc foarte puternic şi ducător la scop e presa naţională. Tot cărturarul român să-şi ţină de suprema datorinţă, a abona foi româneşti şi a stărui cu toată puterea să străbată în popor, dar nu fiece foi, ci acele cari-s recunoscute de bune. Să nu se facă părtaş acelui păcat greu — de care, durere, mulţi sunt molipsiţi — de a nu avea foaie românească în casa lor. Cum vei ieşi în întîmpinarea mirelui, cînd în candelă n-ai oleu? Cum vei lumina pe alţii dacă tu care te ţii luminător, eşti lipsit de lumină?

Cu ajutorul presei cu mult mai uşor putem însufleţi poporul, pentru că foaia se expediază deodată şi pretutindenea în mii şi mii de exemplare, ca şi cînd am convoca tot atîtea adunări. Apoi la dreptul vorbind cu adunările acestea e cam

https://biblioteca-digitala.ro

ciudat, căci de multe ori ţinerea lor atîrnă de la capriţiul unui protopretoraş, dar afară de aceea sunt şi piedici naturale de timp şi în continuu putem informa naţia despre mersul lucrurilor. Să nizuim într-acolo, ca presa, străbătînd în masa poporului, să fie ca o arterie. Să purceadă din inima conducătorilor şi ideile sănătoase comunicate prin ea, să prindă rădăcini în talpa ţării. Să luminăm poporul prin tot felul de scrieri bune. *Astra* în primul loc şi după ea întreagă garda băncilor ar trebui să se cugete serios la răspîndirea de scrieri morale, economice şi patriotice şi-n cel mai de pe urmă sat.

Să cîştigăm mai departe încrederea poporului, căci fără aceasta suntem nula. Poporul nostru e bun şi ascultător. Numai în acel sat se răsvrăteşte, unde *„conducătorii fireşti"* abuzează de încrederea pusă în ei şi prin viaţa lor nedemnă dau anză la scandal public, compromiţînd tagma la care aparţin şi cauzînd pagubă incalculabilă în urmări în timpul naţiunii.

Mai toţi ştim cazuri concrete, dar deocamdată să nu le amintim, în speranţa că „cei cu musca pe căciulă" se vor întoarce de pe calea apucată de voie — dacă mai au un dram de simţ — sau siliţi de autorităţi. La consistoriul orădan se şi lucră cu zor în asta direcţiune Ar fi şi vremea, că prea de tot se îngroaşă gluma. Mai bine cu un sat fără conducători, decît cu ei răi (...)

Atari plăgi trebue şterse de pe corpul naţiunei şi la lucruri mari, cum au fost şi adunările de deputaţi, să nu mai avem nefericirea de a înregistra suflete negre şi decăzute, pretinse lumini, lucrînd contra neamului şi astfel compromiţînd cauza sfîntă (cazul cu dr. Cosma la Ocna).

Iar preţuitul ziar „Tribuna" de cîte ori a strigat şi strigă mereu să ne strîngem rîndurile, să ne organizăm. Glasul a fost auzit. A aflat cooperatori demni şi în alte ziare (afară de cucuvaia de sub Tâmpa). Astăzi cu mîndrie putem privi cum sămînţa aruncată a prins rădăcini. Şi prinde mereu şi printre fraţii din Bihor, cari se credeau amorţiţi, dar aprigul sînge dac cu cel roman acum circulă aspru şi acolo. Focul a fost sub spuză şi aşteptat numai şi aşteaptă încă să fie descoperit, ca să dea în vopatae. Dragostea de neam să străbată şi în cea din urmă colibă, ca să lumineze minţile.

Serviciile imense ce le aduce o presă bine condusă nu le putem aprecia îndestul. *Păcat naţional comit toţi aceia cari nu abonează foi şi nu se silesc a le deschide cale în popor. Cărturarilor, pe lucru!*

„Vorbele mişcă, exemplele atrag".

Şi acum, cînd s-a aprins mîndra horă naţională, care ar fi nefericitul acela să mai şovăiască a intra în ea? Care ar fi nepriceputul ce ar zice că mai bine e să trîndăveşti decît să lucri? Care ar fi ticălosul şi nemernicul acela, ce ar trăda cauza sfîntă? Cine nu lucră, e condamnat să piară.

Acum ori niciodată, bărbaţi, juni, tineri avînta-ţi-vă în marea luptă constituţională, la care vă cheamă deputaţii noştri naţionali.

Jertfiţi experienţă, prudenţă şi vlaga tinereţii. Să punem totul în serviciul naţiunii. La cauză mare se cer jertfe mari. Şi românul ştie jertfi, numai cît trebuie învăţat. Un lucru ne mai incumbă: să facem, ca şi cel din urmă român să ştie că e vlăstar al unui neam mare şi că-şi are obîrşia chiar de la vulturul roman.

„Ori sub ce stăpînire ar fi ţările noastre, noi suntem un singur popor, cu o singură limbă, cu un singur gînd şi dor... Acelaş pămînt ne ţine, acelaş vînt ne bate şi cînd sufere o creangă, sufere întreg stejarul. Dar dacă Dumnezeu vrea şi întîmplările aduc cu sine să veştejească o creangă ori alta, vor înverzi ele din nou, căci tulpina e sănătoasă. Să ne iubim numai noi între noi, ca să ne fie neamul unit totdeauna şi apoi furtunile vrăjmaşului pot să vină, precum au venit aşa de cu nemiluita şi pînă acum că noi nu ne temem şi nu ne clintim din loc, căci adînci sunt şi de sute de veacuri încercate rădăcinile noastre. Şi ne cunosc cîmpiele şi pădurile şi ne cunoaşte pămîntul acesta de atîta amar de vreme şi-l cunoaştem şi noi pe el şi apoi suntem mulţi români pe lume, suntem mulţi" (G. Coşbuc: *Din Ţara Basarabilor).*

Octavian de pe Criş

(*Tribuna*, 1905, nr. 196, p. 4)

https://biblioteca-digitala.ro

3

REÎNVIERE ÎN BIHOR

Trecem cu încetul în iarnă! Plugarii sunt pe sfîrşite cu lucrul de la cîmp. Şi acum munca lor va fi restrînsă numai la facerea rînduielii prin jurul casei şi a ocolului. La noi cu altă muncă afară de a cîmpului nu se prea îndeletnicesc. Serile lungi le petrec lîngă vatra focului, unii înşirînd la poveşti, alţii glăsuind despre păţanii din viaţa lor. Numai în rari locuri vezi preoţi iscusiţi, cari să adune în jurul lor ţărănimea, ca să le spună sfaturi din cărţi, cum să-i lumineze asupra datorinţelor lor. Alt nimic din viaţa lor de iarnă.

Dar anul, ce vine, parcă are să facă schimbare în traiul de pînă acum a poporului de aici. O rază de lumină se strecoară şi prin colibele lui. Iarna ce vine nu ne va pune în amorţire, ci ne pregăteşte la trezire. „Treziţi-vă" este strigătul fruntaşilor români din această ţeară şi aceasta poruncă azi încălzeşte sufletele şi inimile românilor din Bihor.

În Bihor puterea noastră de viaţă naţională trebuie să fie la Beiuş, oraş cu şcoli româneşti, oraş ce se mîndreşte cu mulţi cărturari români. Aceştia în ăst an au pus la cale multe lucruri frumoase. Unul, ce-i mai însemnat, şi ce va folosi mai dinadins la deşteptarea românilor de aici, este punerea la cale a deşteptării noastre în cele politiceşti. Este ştiut, că aici pînă acum de mult stăpînă pe drepturile noastre politice n-a fost conştiinţa şi dreptatea, ci numai *stricăciunea.*

Oameni luminaţi, cum sînt avocaţii din Beiuş, au văzut însă, că au ca sfîntă datorinţă nu numai de a sta la masa de scris în tăcere, ci a nu lăsa acest popor sărman să fie condus de străini: despre cari nu au dat dovadă niciodată că lucră spre binele nostru. Iată cauza ce i-a îndemnat să cheme la consfătuire pe toţi românii ştiutori de carte din alte părţi, preoţi, învăţători, industriaşi, meseriaşi; şi să hotărească ce e de făcut pentru a aduce poporul în legătură cu ei înşişi.

Glasul n-a sunat în pustiu, căci afară de avocaţii români din Beiuş au venit toţi românii ştiutori de carte din loc şi jur.

D(omnu)l dr. Gavril Cosma, unul din cei mai înflăcăraţi luptători a(i) românilor din Bihor — care însă nu are obiceiul să lupte prin sgomot, ci în tăcere — a luat cuvîntul, întrebînd ce e dorinţa tuturora pentru a ne putea afirma între împrejurările prin care trece ţara? Răspunsul a fost, că doresc să se ţină adunări poporale în părţile Beiuşului şi Vaşcoului, arătînd poporului datorinţele ce are să le îndeplinească faţă de sine şi de tron. Au hotărît apoi, că pentru a avea aceste adunări un caracter cît mai naţional, o manifestaţie cît mai impozantă, fruntaşii din Beiuş să se pună în legătură cu deputaţii naţionali, ca şi ei, dacă se poate, să ia parte cu toţii.

Hotărîrile aceste pentru noi au o mare însemnătate. Se dovedeşte, că conducătorii vreau să aibă turmă vrednică de ei, se dovedeşte că fruntaşii din Beiuş ştiu să se închine cu evlavie faţă de gimnaziul ce i-a crescut (. . .)

Numai în ăst mod putem să impunem străinilor, cari vor învăţa să ne respecte şi numai în ăst mod vom putea şi noi să ne arătăm tăria.

Iat cum s-a sălăşluit o dulce mîngăiere în sufletele noastre!

Radu

(*Tribuna*, 1905, nr. 201, p. 2)

https://biblioteca-digitala.ro

4

ADUNĂRI POPORALE ÎN BIHOR

Duminică s-a ținut adunare poporală în *Săcădate* (cercul Aleşd), la care au luat parte românii din satele Chişineu, Sabolci, Bălaia, Sarand, Telecuș, Che(re)sig, Surduc, Serghiş, Hosusău și F. Vaşarhei.

Cu acest prilej s-a dus la Săcădate deputatul Russu-Şirianu, însoțit de dr. Aurel Lazăr, avocat în Oradea și de juriștii Grozda, Stănescu și Bolcaş. În hotarul comunei au fost primiți de preotul Tărău și fiul său, juristul Tărău, cari veniseră să-i întîmpine în fruntea unui şir de trăsuri şi călăreți. Juristul Tărău arată bucuria românilor din aceste părți, pe unde n-a mai călcat deputat și fruntași români și dorul lor de a asculta poveți bune. Îi răspunde d(omnu)l Russu.

Ajunși în sat, se ține adunarea, alegîndu-se președinte preotul Tărău iar secretar juristul Tărău.

Russu-Șirianu vorbește apoi o oră și jumătate despre starea politică a țării și despre *votul obștesc* (sufragiul universal). Poporul l-a ascultat cu drag și strigătele „trăiască" sunau întruna.

Dr. Aurel Lazăr mulțumește, în numele poporului, pentru osteneala ce și-a luat deputatul Russu venind în mijlocul poporului și îi leagă acestuia de suflet să nu uite niciodată cele auzite, arătînd binele ce va isvorî din faptul dacă vom alege deputații români.

Citește, iar poporul primește următoarele ca hotărîri luate de adunare:

1: Alegătorii comunei Săcădate și jur, după cuvîntările ascultate, cer cu toată puterea să se facă lege care să dea poporului drept de vot obștesc (sufragiu universal) și anume fiecărui cetățean care a împlinit vîrsta de 24 ani, fără deosebire dacă știe ori nu știe carte.

2. Roagă pe deputații români să aducă aceasta la cunoștința dietei. Asigură în aceiaș vreme pe deputații români despre alipirea și dragostea lor. Totodată votăm neîncredere deputatului Farkasházi.

Părintele Tărău încheie adunarea prin cuvinte bine simțite, mulțumind d(omnu)lui Russu pentru frumoasele sfaturi.

După aceste se dă o masă mare la părintele Tărău, unde d(omnu)l Russu a ținut vorbire în cinstea părintelui Tărău, bunul păstor al poporului, iar dr. (Aurel) Lazăr și părintele Tărău au vorbit în cinstea deputatului Russu.

În Bihor se vor mai ținea adunări, după cum urmează:
Bratca, duminică 19 nov(embrie)
Hosusău, joi 23
Cociuba, vineri 24
Vașcău, sîmbătă 25
Beiuș, duminică 26
Ceica, miercuri 29

(*Tribuna*, 1905, nr. 204, p. 2)

5

IMPRESII DE LA ADUNAREA POPORALĂ DIN SĂCĂDAT

Zi de bucurie, zi de veselie a răsărit asupra comunei noastre Săcădat din comitatul Bihor.

Era o zi de toamnă, copacii de prin jur stăteau cu capetele aplecate; lipsiți de decoarea, de coroana, de frunzele lor, păreau niște bătrîni cuminţiţi. Natura

https://biblioteca-digitala.ro

și-a schimbat veșmîntul, se pregătește de iarnă. Drumul jilăvit de o ploaie de săptămîni și de timpul moleșit, se întindea bătut și umăd, tăiat de urmele roatelor și urmele vitelor.

În tot cuprinsul era răceală, numai în inimile poporenilor noștri era căldură, numai în sufletele lor ardea focul, ardea para însuflețirii în vîlvătaie.

În ziua aceasta adică era să vină „învățații" lor, „domnii" lor, așa de demult doriți, în frunte cu un „ablegat" român, cu Ioan Russu-Șirianu, pentru de a mai alina durerile, pentru de-a pune balsam vindecător pe ranele lor.

Des de diminează în crăpat de zi era frămîntare, era ferbere, trecătorii se înviorau, se chemau pe nume, se îmbărbătau, își strîngeau mîna, trebuia adică, ca după puterile lor, să facă și ei o primire, să arate și ei lumii, că din pepturile lor nu s-a stins schinteia iubirii de neam, ci din contra, la vremea potrivită schinteia flacără se face, care ușor poate arde mîna, ce cu degete sacrilege s-ar întinde cu gîndul de a stinge această pară. Și îndemnîndu-se unul pe altul, pusu-s-au tinerii feciori pe cai, iar bătrînii pe trăsură, cu frunză verde la pălărie — cîștigate cu zile înainte din inima codrului —, și pornit-au la drum spre hotar cu nerăbdare, de-a vedea cît mai iute pe „domnii" lor, căci auziseră vestea că aceștia le vor spune, de cari nici moșii, nici strămoșii lor nu auzise(ră). Și ajuns-au afară, la drumul de țară, între hotară, vîntul țiuind trecea prin urechile lor, dar las să sufle, nimeni de el habar n-avea, căci pe drumul lung se zărise o trăsură „domniască", cu trei cai, cu cari știau că sosesc doriții. Trăsura sosi. Din pepturile largi și voinice a(le) poporenilor erupse un strigăt de „să trăiască", cît pe-aci să te ia pe sus, și între uralele poporului, păși la mijloc tînărul Iosif Tărău, care în cuvinte scurte, dar bine simțite îi bineventă în numele poporului. Nesfîrșite „să trăiască", și porniră cătră sat.

Bătrîni, bărbați, juni, tineri îmbrăcați de sărbătoare, mișunau pe ulița destul de lungă a satului, grăbind cu toții la locul de adunare, în mijlocul satului, înaintea bisericei și înaintea școalei. Aici din nou ia cuvîntul tînărul Iosif Tărău și în vorbe potrivite arată scopul adunării și în urmă recomandă de președinte al adunării pe vrednicul preot local Teodor Tărău, care din parte-și încă salută pe oaspeții distinși și invită pe d(omnu)l „ablegat" să urce tribuna. Și într-o liniște și muțenie sfîntă începe înflăcăratul măiestru al vorbelor, d(omnu)l Ioan Russu-Șirianu vorbirea sa. Și sunat-au cuvintele lui și străbătut-au în sufletele poporenilor, cum străbate dangătul clopotelor chemînd credincioșii la rugă sfîntă. Și simțeminte sfinte aprins-au în sufletele lor, simțeminte înălțătoare de iubire, de neam și lege. Poporul era în extaz, și într-o însuflețire nemaipomenită continuatu-și-a oratorul vorbirea în curs de 1½ oră. Culmea însuflețirei însă s-a ajuns cînd autorul, cătră sfîrșitul vorbirii sale, pătruns însuși de simțemintele înflăcărate, ce-i izvorau din adîncul sufletului, rostea cuvintele înăbușit de lacrămile ce-l podidiseră. Ce tablou înălțător de suflete! Lăcrăma oratorul și plîngea poporul. Smerenie și evlavie era sălășluită în sufletul fieștecăruia. Și pus-au cu toții sfînt jurămînt că de-acu înainte, la orice alegere, votul nu-și vor da decît pe „sînge din sîngele lor". Și între nesfîrșite urale astfel și-a terminat oratorul vorbirea, încrestînd cu litere de oțel în sufletul fieștecăruia dragostea sfîntă de neam și lege. Poporul în extazul său de fericire îl încungiura-se, îi sărutau mîinile.

Mai vorbit-a după ace(e)a neobositul luptător, fruntașul orădan, d(omnu)l dr. Aurel Lazăr, care cu aceeași însuflețire, în cuvinte pătrunzătoare a îndemnat poporul la înțelegere frățească, zicînd între altele, că dacă ne vom pune noi românii cu toții pentru de a elupta drepturile noastre, cetate mare ne vom face, care „nici porțile iadului nu o vor birui". Vorbirea-i prea frumoasă a fost răsplătită cu urale frenetice: Să trăiască d(omnu)l Aurel (lui poporul așa-i zice) să dee dumnezeu, ca la viitoarele alegeri, să-l putem vede(a) pus în fruntea noastră.

Președintele apoi luînd în considerare vremea înaintată, mulțumind oaspeților iubiți pentru că n-a(u) pregetat nici o osteneală, pentru de a se prezenta în sînul poporului, — încheie adunarea. Urale nesfîrșite. Și așa s-a terminat adunarea poporală din Săcădat.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu știu taina ce zace în inima nimănuia. Știu însă atîta, poporul nostru — cel ăst de la noi din Bihor — e o turmă supusă, bună de muls, umilită de asupririle și loviturile străinilor, e ca omul bătut cu oasele frînte. Conștiința națională e pe calea amorțelei.

Rîndurile noastre, pluta noastră socială stă despicată de către străini.

Avem mare nevoie de o reculegere națională. Mai mult ca ori și cînd, trebuie să ne punem la încercare puterea de reparare.

Noi, paznicii luminii, trebuie să le aprindem schinteia nădejdii. Oastea frîntă de dușmani, împrăștiată în noaptea întunecată, nu trebuie să se dea răpusă, voinicii se caută prin întuneric, se cheamă pe nume, își strîng rîndurile rupte și în zori să aruncă în luptă cu mai multă furie, pășind înainte spre biruință...

Lupta îmbrățișează și întărește sufletele. Trebuie să aprindem în sufletele lor ide(ea) sfîntă, la care să-i tresară inima și care să-i încălzească sufletul, ideea iubirii de neam și de lege. Și asta mai sigur și mai ușor prin adunări poporale,prin coborîrea inteligenței în mijlocul, în sînul poporului se poate ajunge.

Dovada cea mai frumoasă e însuflețirea poporului nostru din Săcădat și jur, de care întrebîndu-l cum e mulțumit cu adunarea, ne-a răspuns: „Domnișorule, noi zicem-să fie cu iertare —, că doară un înger să fi venit în mijlocul nostru, nu ne-ar fi putut spune mai bine și mai frumos". Iată, ce mulțumire, ce mîngăiere sufletească și totuși inteligența noastră — ce altcum avem în număr așa de frumos în Orade(a) — nu știu din ce motive secrete, planuri mărețe și neînțelegere, nu se îndură de a se coborî în mijlocul poporului.

Au doară, nu-și permit așa mare încredere?, au doară și ei îi consideră numai bun de tuns și de muls? Să nu dea dumnezeu! Nu-mi pot închipui cauza.

Deși după puțină oboseală, ce și-ar permite, răsplata ar fi cît se poate de mare. Din poporul aproape amorțit ar răsări vlăstare viguroase, cari ar deveni razămul, stîlpul puternic al ideei iubirii de neam, s-ar preface în cetatea cea mai puternică, pe care nici porțile iadului nu ar biru(i)-o. Eu așa cred că mai mare răsplată nu se poate aștepta. La muncă deci, poporul ne așteaptă cu brațele și sufletul deschis. Rîndul e al inteligenței, n-are decît să-și facă datoria. La proxima adunare să ne vedem mai numeroși.

Săcădătanul

(*Tribuna*, 1905, nr. 208, p. 4)

6

DEȘTEPTAREA BIHORULUI

Vedem cu bucurie că sentimentul național începe a se deștepta și în Bihor, unde amorțise grozav. De curînd scrisesem despre o adunare a poporului ținută în Sân-Miclăușul românesc. Dumineca trecută s-a ținut a doua în comuna Secadate, cercul Aleșd. Și asta a reușit foarte bine, luînd parte tot poporul din părțile acelea. Dintre deputații români a fost de față d(omnu)l I. Russu-Șirianu, care a ținut poporului o cuvîntare de o rară pătrundere, în o adevărată limbă poporală. Tinerul avocat din Oradea-Mare, d(omnu)l dr. Aurel Lazăr, a rostit și aici o vorbire bine primită și a propus o adresă către dietă pentru introducerea votului universal.

Aflăm că în curînd se vor ținea în Bihor și alte asemenea adunări și anume 19 nov. la Bratca, la 23 în Husaseu, în 24 la Cociuba, în 25 la Vașcău, în 26 la Beiuș și la 29 în Ceica.

(*Familia*, 1905, nr. 45, p. 539)

https://biblioteca-digitala.ro

7

CONVOCARE

Subsemnaţii, convocăm două *adunări poporale* şi anume:

1. În *Vaşcău,* pe sîmbătă 25 noemvrie a(nul) c(urent), la orele 10 a(nte) m(eridiane) (în piaţa mare) şi

2. *Beiuş,* pe duminică 26 octomvrie a.c., la 1 oră d(upă) a(miază), în piaţa mare, iar în caz de timp nefavorabil în curtea ospătăriei opidane cu următoarea

Ordine de zi:

1. Constituirea adunării.
2. Desbaterea asupra situaţiei politice din ţară.
3. Pronunţare asupra sufragiului universal (votul pentru toţi).
4. Organizarea cercului electoral Vaşcău-Beiuş.

Beiuş, la 26 octomvrie 1905

Augustin Antal, sen(ior), George Ardelean, George Baruţa, Nicolau Bogdan, Miron Botişel, Ambroziu Chideoşan, Ioan Coroiu, Mihai Cosma, Gavril Cristea, Augustin Antal jun(ior), Ioan Ardelean, George Bogdan, Ilie Bursaş, Gavriil Chideoşan, dr. Gavriil Cosma, Vasiliu Corbu, Ilarie Crişan, Roman Cristian, Alexiu Ardelean, Teodor Barbuş, Ioan Bogdan, Nicolau Cernău, dr. Ioan Ciordaş, Ioan Chideoşan, Ioan Cosma, Teodor Cristea, Mihai Ciura, Dimitrie Cureş, Corneliu Folteţ, Carol Grezor, Teodor Hoza, Vasile Iovan, Ilie Lucuţa, Ioan Micula, George Mitraş, Dimitrie Nadra, Antoniu Palladi, Ioan Pop, Alexandru Pele, George Poinar, Atanasie Popa, George Popovici, George Roman, George Roman jun(ior), Dimitrie Săliştean, Georgita Todan, Atanasiu Toader, Victor Fildan, George Goina, Constantin Ignat, Ioan Iosif, Florian Meze, Dimitriu Mihali, Valeriu Moga, Vasile Nicoruţa, Corneliu Palladi, Dimitrie Pop, Terenţiu Pop, Ioan Pinter, Melentie Poinar, George Papluca, Iustin Popoviciu, George Roman sen(ior), Vasiliu Sala, Miculiş Todan, Alexandru Zaharias, Nicolau Tofin, Nicolau Halbac, dr. Ioan Iacob, George Chiş, George Meze, Petru Mihuţa, Elia Moga, Maxim Non, George Papp, Vasiliu Papp, Igna Precup, Andrei Popa, dr. Constantin Popoviciu, Moise Popoviciu, Nicolae Popoviciu, Simion Sabău, Vasiliu Terebenţ, Andreiu Toader.

(*Tribuna,* 1905, nr. 207, p. 3)

8

ADUNĂRI POPORALE ROMÂNE ÎN BIHOR

Zilele aceste se ţin în Bihor mai multe adunări poporale române: la 23 noiembrie s-a ţinut la Husaseu, la 24 în Cociuba, la 25 va fi în Vaşcău, la 26 în Beiuş, la 27 în Ceica, la 3 decembrie în Beliu.

https://biblioteca-digitala.ro

Duminica trecută s-a ținut adunare poporală în Bratca, unde a vorbit deputatul I. Russu-Șirianu, avocatul dr. Aurel Lazăr și juristul Grozda. Popor mult din toate satele învecinate.

(*Familia*, 1905, nr. 46, p. 552)

9

ADUNARE POPORALĂ ÎN BIHOR

Primim știrea că ieri, duminică, s-a ținut o adunare poporală în Bratca, la care au luat parte și au vorbit domnii: juristul Grozda, deputatul Russu-Șirianu și dr. Aurel Lazăr, avocat în Oradea-Mare. Adunarea, la care au luat parte țărani din Bratca și jur, a fost foarte succeasă. Raport detaliat urmează.

(*Tribuna*, 1905, nr. 209, p. 2)

10

ADUNĂRI POPORALE

Adunarea de la Bratca. După cum se știe, duminică după amiazi s-a ținut în Bratca (Bihor) o adunare poporală. Săteni mulți nu numai din Bratca, ci și din satele vecine au luat parte. La orele 2½ a sosit acolo deputatul Russu-Șirianu însoțit de avocatul dr. Aurel Lazăr, juriștii Grozda, Bolcaci și Eugen Nechi. Poporul, avînd în frunte preoții și învățătorii i-au așteptat la gară.

Iată numele preoților cari au fost de față: Al. Munteanu (protopop), Șt. Domocoș, S. Butiri (Valea Neagră), G. Morarescu (Tinod), P. Pap (Așchileu), V. Bulzan (Feketetó), P. Lascu (Bulz), I. Onciu (Balnaca) și Al. Popescu (Luncșoara).

Învățătorii: Iosif Crainic (Bratca), I. Butiri (Valea Neagră), I. Boțoc (Vașon-colioș), I. Popovici (Balnaca), George Groza (Lorău), P. Cipou (Luncșoara), Iosif Tripon (Bezne), D. Botiș (V. Neagră), I. Antonescu (Cornățel), Aron și Zaharie Bulzan (Feketetó).

Președinte a fost ales preotul S. Butiri, iar notar al adunării P. Cipou.

Au vorbit pe rînd juristul *Grozda*, deputatul *Russu-Șirianu* și dr. *Aurel Lazăr* și *Petru Cipou*. Toți trei au vorbit asupra stării politice a țării, asupra drepturilor și despre chipul cum s-ar mai putea ușura soarta poporului.

La urmă *dr. Lazăr* citește iar (adunarea — n.n.) primește ca hotărîre: să se ceară de la dietă *votul obștesc*, să se arate încredere deputaților români din dietă și neîncredere deputatului (kossuthist) Farkasházy.

Seara s-a dat apoi masă mare în casa preotului Domocoș, unde s-au rostit numeroase vorbiri însuflețite.

(*Tribuna*, 1905, nr. 210, p. 3)

https://biblioteca-digitala.ro

11

DEŞTEPTAREA BIHORULUI

Vestim cu bucurie: după cele trei adunări poporale ţinute în *Sîn Miclăuşul Român*, în *Săcădat* şi *Bratca*, se poate proroci că întreg Bihorul s-a deşteptat la viaţa naţională. Astfel, adunările de la *Cociuba, Hosasău, Ceica, Vaşcău, Beiuş* şi *Beliu* vor fi adevărate zile de sărbătoare.

Se credea anume, că fraţii noştri din Bihor au amorţit cu desăvîrşire şi ani vor trebui pînă să ajungă şi ei la cunoştinţa binelui şi a răului, cum se zice, adică pînă să înţeleagă de ce să se ferească şi ce să facă pentru întemeiarea unei vieţi obşteşti mai naţionale.

Şi, cu toate acestea, a fost destul un semn, chemarea fruntaşilor, pentru ca fraţii bihoreni să intre şi ei în luptă pentru desrobirea politică, pentru a se scăpa adică de jugul ce li-a pus pe grumazi îndeosebi partidul kossuthist, care prin oamenii săi fără suflet a îmbătat poporul cu apă rece, l-au năimit cu tot felul de făgăduieli şi au făcut astfel ca atîţia români să intre în foc pentru Kossuth.

De cînd s-au pus la cale adunările poporale, alt vînt bate prin întreg Bihorul. Poporul aleargă cu drag, din mari îndepărtări şi pe vreme grea, să asculte glasul apostolilor cari propovăduiesc dragostea de neam şi îndeamnă la lupta bărbătească întru cucerirea drepturilor cetăţeneşti. Poporul aleargă să înveţe şi nădejde avem că poveţile ce i se dau sună pentru el ca nişte înalte porunci naţionale de la cari nu se va abate în veci.

De altminteri dacă poporul din Bihor a fost mai înapoiat, de vină au fost fruntaşii cari de un şir întreg de ani n-au luat parte la nici o mişcare naţională şi n-au dus la luptă poporul nici chiar în afacerile din comitat. Astfel a ajuns neamul românesc să aibă în Bihor fruntaşi cari cînd erau cu ungurii se mîndreau că ei nu umblă după fală goală, ca alţi români, cînd erau însă între români îşi băteau pieptul că nimeni nu-şi iubeşte şi nu luptă mai tare pentru neam decît ei...

Acum s-a pus însă capăt acestor fală goală! Acum se alege cine-i luptător adevărat şi cine-i numai vîntură-pleavă. Acum au răsărit din sînul poporului o mulţime de bărbaţi mai tineri şi aleşi: dr. G. Cosma în Beiuş, dr. Aurel Lazăr şi dr. C. Pop în Oradea, dr. Ioan Ardeleanu în Tinca au în jurul lor o seamă de inimoşi luptători naţionali şi alcătuiesc împreună o adevărată oştire... Acum tinerii de la înalta şcoală de drepturi nu se mai duc să lupte pentru isbînda oamenilor stăpînirii ungureşti, ci însoţesc la drum şi ajută pe cei ce-şi îndeplinesc cea mai sfîntă apostolie: *să lumineze şi să deştepte poporul!*

Şi pînă acum sînt înveselitoare semnele ce s-arată privitor la deşteptarea poporului în Bihor. Adunările cele mai mari se vor ţine însă de aci încolo. Aflăm că mai ales la *Beiuş* va fi lume multă şi ziua de duminică, 26 noiembrie, este aşteptată cu nerăbdare: poporul e dornic să asculte şi să vadă pe deputaţii români, e dornic de adevăr, dreptate şi lumină.

(*Tribuna*, 1905, nr. 210, p. 2)

12

ADUNĂRI POPORALE

Ni se telefonează: Adunarea poporală din Husasău a reuşit de minune. Popor a fost adunat foarte mult. Au vorbit, între nesfîrşite aplauze, avocatul *Ille*, deputaţii *Mihalyi*, *Russu* şi juristul *Lascu*. S-au primit cunoscutele propuneri ale adunărilor poporale.

(*Tribuna*, 1905, nr. 211, p. 2)

https://biblioteca-digitala.ro

13

ULTIME ŞTIRI

Adunările din Bihor sunt foarte bine cercetate. În tot locul vorbesc deputaţii Mihali şi Russu şi alţi bărbaţi cu dragoste de neam. În Cociuba, Vaşcău şi Beiuş s-a adus hotărîre despre cererea sufragiului universal. *În Beiuş străinii au vrut să provoace scandal, dar poporul a ţinut ordine. Aici dr. Ciordaş a vorbit cu mare însufleţire.*

(*Tribuna*, 1905, nr. 212, p. 3)

14

ADUNĂRILE POPORALE DIN BIHOR

În săptămîna trecută, după cum se ştie, s-au ţinut adunări poporale în Hosasău, Cociuba, Vaşcău, Beiuş şi Ceica.

Toate s-au petrecut în bună rînduială şi cu mare însufleţire şi deşi vremea rea era grozav de rea iar drumurile şi mai rele, la toate adunările au luat parte mii de români, cărturari şi plugari. E un semn bun acesta, care ne întăreşte în nădejdea că *de azi încolo şi Bihorul va trimite în sfatul (dieta) ţării deputaţi români cu dragoste pentru popor.*

La toate aceste adunări au fost de faţă şi au vorbit şi deputaţii dr. *T. Mihali* şi *Russu-Şirianu.*

Iată ce ni se scrie despre aceste adunări.

Adunarea din Hosasău

Joi dimineaţa (23 noiembrie) mulţime de călăreţi şi un şir de trăsuri au plecat pînă la Tinca, de unde ştiam că vin la adunare deputaţii dr. T. Mihali şi Russu-Şirianu, cari erau găzduiţi la avocatul dr. Andreiu Ilea. Ei au venit însoţiţi de dr. Ilea, dr. Isaia Ardelean, avocaţi, R. Barbu de la „Bihoreana“ şi alţi numeroşi fruntaşi din Tinca. Au fost întîmpinaţi cu „trăiască!“ şi vorbire, căreia a răspuns dr. Mihali.

Adunarea s-a ţinut în piaţa satului. Popor în număr mare, venit şi din satele vecine. În numele celor ce au convocat adunarea a vorbit dr. Ilea, foarte călduros şi cuminte. Adunarea alege president pe T. Vaida, bătrînul preot (de 80 ani) al satului.

Vorbesc rînd pe rînd dr. T. Mihali şi Russu-Şirianu, deputaţi, dr. D. Lascu, candidat de avocat, iar dr. Ilea citeşte hotărîrile de a se cere sufragiul universal, *dreptul de vot pentru fiecare cetăţean care a împlinit vîrsta de 24 ani* şi se arată încredere deputaţilor români iar lui Horti, deputatul (ungur kossuthist) cercului să i se aducă la cunoştinţă neîncrederea poporului.

S-a dat apoi masă, la care afară de domnii susnumiţi, au mai luat parte preoţii Andro Marţian (Ol. Gyepes), V. Popovici (Székelytelek), Aurel Roxin (Kávásd), P. Ardeleanu (Varsand), Ananie Şerb (Görbed), apoi învăţătorii Achimaş şi Moţ (Tinca), I. Boţoc (Görbed), N. Popovici (Rózsfálu) etc. şi numeroşi ţărani fruntaşi. Aici s-au rostit vorbiri din partea domnilor N. Popovici (pentru cinstea deputaţilor), dr. T.

https://biblioteca-digitala.ro

Mihali (care a mulţumit pentru buna primire), Russu-Şirianu (în cinstea poporului), dr. D. Lascu (pentru preoţi). Mare plăcere a pricinuit vorbirea economilor fruntaşi Ioan Toderici (Hosasău), Ioan Berte (jude în Cavasd)şi Daniil Veica, precum şi a d(omnu)lui dr. Ilea, care, arătînd păcătele trecutului, dat-au îndemn de îndreptare pentru viitor.

Adunarea din Cociuba

Vineri (24 noiembrie) s-a ţinut adunare în Cociuba. Călăreţi şi un şir de trăsuri le-a ieşit întru întîmpinare deputaţilor dr. T. Mihali şi Russu şi d(omni)lor D. Lascu, dr. Ilea, dr. Ardeleanu şi Barbu, cari îi însoţeau de la Tinca.

Adunarea s-a ţinut în curtea bisericii. A deschis-o preotul satului şi a prezidat-o protopopul P. Şerb.

Au vorbit despre dreptul de vot şi despre starea de plîns a poporului şi a ţării deputaţii dr. T. Mihali şi Russu-Şirianu, precum şi dr. D. Lascu.

Poporul i-a ascultat cu adevărată evlavie şi nu se mai putea sătura de cuvinteie pe cît de înţelepte pe atît de însufleţitoare.

S-a luat şi aici hotărîre a se cere dreptul de vot pe seama poporului şi a se vota deputaţilor români încredere iar celui ungur (Horti) neîncredere.

La casa preotului N. Popescu s-a dat apoi masă mare, la care afară de oaspeţii veniţi din Tinca au mai luat parte preoţii Al. Pap (Căpîlna), G. Cherecheş (Petid), I. Cosma (Carasău), G. Beşan (F. Tót), V. Leucuţa (Olcia), Sim. Leucuţa (Kislaka), Al Popovici (Olcia), învăţătorii G. Dudulescu (Giriş), D. Matei (Olcia), Ivante Dagău (Căpîlna), D. Deac (Cociuba), V. Teuca (F. Tót).

S-au rostit şi aici numeroase toaste.

Adunarea din Vaşcău

Sîmbătă (25 noiembrie) lume multă s-a adunat la Vaşcău şi ieşise întru întîmpinarea deputaţilor dr. Mihali şi Russu, cari veniau dinspre Beiuş, unde sosiseră (de la Cociuba) vineri seara. Deputaţii erau însoţiţi de dr. G. Cosma, dr. Ciordaş, dr. C. Popovici, dr. Aurel Lazăr, dr. Lascu, L. Bolcaş, N. Bolcaş, P. Grozda, A. Stoinescu, Leonida Pop, Z. Moga şi N. Zigre (junior). Un şir de trăsuri i-a aşteptat la hotar şi i-a primit cu mare însufleţire.

Adunarea s-a ţinut în piaţa mare, unde pe o tribună înaltă, în faţa unei mulţimi de popor, au vorbit: dr. *T. Mihali* despre starea grea în care se află ţara în urma neînţelegerilor dintre coroană şi partidele ungureşti şi a arătat ce trebuie să facem pentru a uşura cel puţin soartea poporului român; *Russu-Şirianu* a vorbit despre dreptul de vot al poporului; dr. *D. Lascu,* în numele tinerilor români de la şcolile înaite, a spus că tinerii se alătură cu dragoste la lupta ce s-a pornit pentru uşurarea sorţii poporului; preotul *G. Bogdan* a cetit hotărîrile adunării: de a cere de la dietă drept de alegere pentru toţi cetăţenii care au împlinit vîrsta de 24 ani şi a se arăta încredere deputaţilor români, ceea ce s-a şi primit cu mare însufleţire.

După ce *Andreiu Pop* (Criştior) a mulţumit deputaţilor pentru frumoasele lor vorbiri, preşedintele *Ath. Popa* (Câmpani) a mulţumit poporului că a venit în aşa număr mare la adunare şi l-a sfătuit ca în pace să se ducă la ale sale.

La ospătăria cea mare s-a dat masa. Au luat parte peste o sută inşi, preoţi, învăţători şi economi fruntaşi. Ne-am putut însemna, afară de cei sus-înşiraţi, numele următorilor preoţi: V. Pop, protopopul tractului, Moise Popoviciu (Segişte), Ioan Micula (Poiana), N. Cuc (Zăvoieni), P. Baicu (Fînaţe), Mih. Popovici (Leheceni), V. Teaha (Sohodol), Teaha (Cîmp), T. Andru (Dumbrăvani), Al. Pelle (Lazuri), V. Nicoruţa (Rieni), Tr. Cuc, Ilie Bursaş, Miron Botişel (Ştei), N. Bogdan, mare proprietar (Vaşcău); învăţătorii: V. Sala (Vaşcău), Toma Benchişian (Ghighişeni), G. Rugia (Cusuiş), G. Neagu (B. Lazuri), Tr. Miclea (Călugări), M. Ciure (Crîştior), G. Coste (V. Sohodol), Aurel Baicu (Lunca), T. Sabău (Cîmp), Ilie Duşe (Câmpani), Petru Popa (Rieni), contabilul Vesa şi alţii.

Cel dintîi cuvînt l-a rostit bătrînul preot *Ath. Popa* pentru îndelunga sănătate a M(ăriei) Sale; au vorbit apoi pe rînd preotul *Moise Popovici* în cinstea deputaţi-

https://biblioteca-digitala.ro

lor. *Dr. T. Mihali* răspunde într-o vorbire politică arătînd greşelile din trecut şi de cari să ne păzim în viitor; *Russu-Şirianu* vorbeşte în cinstea preoţilor şi învăţătorilor şi laudă lupta desfăşurată de dr. G. Cosma, dr. A. Lazăr şi dr. I. Ciordaş, aceşti bărbaţi tineri de frunte ai Bihorului. *Al. Pelle* (Lazuri) vorbeşte în cinstea tinerilor cu înaltă învăţătură cari însoţesc pe domnii deputaţi; *V. Sala* pentru foile române naţionaliste. *L. Bolcaş* răspunde în numele ziariştilor români. *Dr. Lascu* a vorbit pentru popor şi în cinstea altui fruntaş bihorean: dr. C. Popovici. *G. Bogdan* în onoarea d(omni)lor deputaţi; *Antal* (preot în Beiuş) în cinstea bătrînului prezident al adunării; ţăranul *Lăpădat* pentru deputaţi iar *V. Sala* pentru dame.

O înflăcărată vorbire a ţinut apoi dr. *Aurel Lazăr,* care a spus că azi cercul Beiuşului are mare sărbătoare: se încredinţează cu partidul naţional român. Leagă la suflet tuturora să lupte cu cinste pentru isbînda acestui steag.

Totul s-a petrecut în cea mai mare veselie.

Spre seară iubiţii oaspeţi au plecat. Mulţi din Vaşcău i-au petrecut pînă în satul vecin, unde preotul Andrei Pop a ţinut o călduroasă cuvîntare de despărţire, iar poporul umplea văzduhul cu strigătele sale însufleţite.

Adunarea din Beiuş

Duminică, în 26 noiembrie, Beiuşul a avut zi mare: de la 1881 nu s-a mai auzit adică în piaţa acestui orăşel cuvîntările româneşti în adunare politică românească şi nici deputaţi români naţionalişti n-au mai fost aici. E de înţeles că piaţa Beiuşului a fost plină de români veniţi din toate părţile ca să asculte propovăduirea evangheliei naţionale. Tot aşa: înţelegem că ungurilor nu le-a plăcut acest lucru. Au şi încercat să tulbure măreţia zilei, trimiţînd la adunare nişte unguri (...) din Tărcaia (...).

Iată cum s-au petrecut lucrurile:

Adunarea s-a început la ora 1, printr-o vorbire rostită de părintele *Paladi* (din Feneş), care propune — iar poporul alege — de preşedinte pe veneratul protopop gr. cat. *Antal* (din Beiuş).

Pe cînd vorbea d(omnia) sa, între unguri (...) din Tărcaia (...) strigau ungureşte: Trăiască 48! Românii le înăbuşiră însă glasul strigînd: Trăiască naţia românească!

Văzînd fruntaşii români obrăznicia (...) au spus solgăbirăului Középési să dee poruncă de a se îndepărta acei (...), cari întărîtînd poporul, pot da pricină de tulburare. Solgăbirăul însă n-a vrut.

A început să vorbească dr. *T. Mihali.* Unul din Tărcaia strigă: „Vorbeşte ungureşte, că nu eşti în România!". Românii răspunseră iară cu un vifor de strigăte: „Trăiască naţia românească!" (...) Urmînd dr. Mihali a vorbit despre starea din ţară, alt tărcăian iar strigă: „Trăiască 48!" (...) Mihali răspunse: Trăiască, dar *cel adevărat,* care a dat popoarelor slobozenie iar nu al vostru, cari veniţi aicea să tulburaţi pacea şi frăţia, şi nu vă place cînd celelalte neamuri se sfătuiesc, în *limba lor,* asupra viitorului lor.

„Aşa e, aşa e, jos cu 48", strigară românii (...)

Era luminos: solgăbirăul lăsa aceste (...) *pentru a scoate pe români din răbdări, ca astfel să se pricinuiască încăierare şi să i se dee prilej să împrăştie adunarea cu puterea.* Tocmai de aceea românii erau cu pază.

Mihali sfîrşi convorbirea îndemnînd pe români să ţină cu partidul naţional român, iar nu cu stăpînirea care are astfel de oameni cum e şi solgăbirăul, nici cu 48, care ne vrea perirea.

Russu-Şirianu începu cu vorbe aspre împotriva nemernicilor cari vin să tulbure buna rînduială şi strigă fiindcă şi noi ne iubim neamul şi limba. „Asta — zice — fie-vă învăţ, fraţilor, ca să nu mai ţineţi cu păcătoşii căror fraţi le-aţi fost numai pînă ce i-aţi ajutat cu voturile. Acum, cînd vrem să ne ajutăm pe noi, căci suntem sătui de făgăduinţele deşarte ale 48-iştilor, iată, îi vedeţi: spumegă de năcaz!".

„Aşa e, jos cu 48" se aude strigătul poporului.

D(omnu)l Russu vorbeşte apoi despre votul poporului şi arată cum chiar *partidul lui 48, deşi a făgăduit, nu vrea acum să deie drept de vot* poporului.

https://biblioteca-digitala.ro

„Ruşine, jos cu el" — se aud strigătele românilor.

Într-astea un tărcăian strigă „abzug" (...) Se face încăierare. Sar la mijloc jandarmii şi mai sosesc de la casa satului vreo 20 geandarmi.

Erau clipe de temere că se va întîmpla vărsare de sînge, căci solgăbirăul nici acum nu voia să îndepărteze pe tărcăieni, iar poporul se înfuriase de atîta îndrăzneală. Abia l-au potolit, aşa că s-a putut urma cu vorbirile.

Dr. Ciordaş, cu un glas care a pătruns la inimi, a osîndit cu putere purtarea solgăbirăului şi a geandarmilor (...) Dar noi nu ne-am lăsat şi mai ales nu ne vom lăsa batjocoriţi în viitor, ci ne vom strînge cu credinţă în jurul steagului românesc (lungi: „trăiască!"). „Ştiţi — zice — că la alegerea de astă iarnă am ajutat pe oamenii stăpînirii. Vă mărturisesc însă cu inima deschisă că mi-e ruşine de ce am făcut, căci azi sunt convins: nici un partid unguresc nu ni-e prieten, ci iată, vedeţi, stăpînirea ne aduce pe cap jandarmi şi beţivi, iar cei din partidul 48 ne-ar răpi şi limba. *Jurăm însă, că nu vom da-o, ci cu toată puterea vom lupta pentru drepturile poporului, sub flamura partidului naţional* (lungi: „trăiască!").

Citeşte apoi hotărîrea adusă *de a se cere votul pentru popor şi a se arăta încredere deputaţilor români*, ceea ce poporul a primit cu mare însufleţire.

Poporul însă îşi arată dorinţa „să mai vorbească domnii noştri, că nu ne pasă nouă nici de jandarmi (...)

Vorbesc deci pe rînd: dr. *Mihali, Russu-Şirianu*, dr. *D. Lascu* şi *Lucian Bolcaş*, însufleţind poporul şi îndemnîndu-l să se lapede pe viitor şi de partidul 48-ist şi de al stăpînirii şi să ţină cu partidul român.

Îndeosebi *L. Bolcaş* arată că în acest partid sunt bărbaţi cari — ca şi dr. Mihali şi Russu-Şirianu — au stat în temniţă pentru drepturile poporului.

Adunarea s-a sfîrşit la orele 4 ½, în mijlocul celei mai mari însufleţiri.

La ora 5 s-a dat masă la ospătărie. Au luat parte afară de domnii arătaţi mai sus dr. Duma din Oradea Mare, preoţii: Ciuhandu (Roşia), D. Pap (Ujlak), G. Kis (Gyalány), G. Ardeleanu (Negru), Antoniu Sărac (Cojdeni), G. Cristea (Forró), Pinter (Remetea), Ter. Popovici (Petrişa), D. Selişteanu (Pocola), C. Foltuţ (Feneriş), Bogdan (Criştior), M. Popovici (Segişte), D. Popovici (Cermei), V. Popovici (Şiria), Bulcu (Somoskes), N. Halbac (Curăţele), Cioara (Biinşele), S. Sabo (Meziad), G. Roman (Mezieş), marele proprietar Bogdan (Vaşcău), mai mulţi meseriaşi din loc, dr. Murăşan, profesorii Stan, Bulcu, Fabian, Buşiţa şi I. Cheri.

Vorbiri au rostit protopopul *Antal* pentru M(ăria) Sa; *Russu-Şirianu* pentru isbînda steagului naţional din Bihor.

Dr. Ciordaş, care a arătat că azi cercul Beiuşului îşi serbează logodna cu partidul naţional, salută cu dragoste pe oaspeţii veniţi din depărtare. *Ant. Paladi* pentru deputaţii veniţi aici să lumineze poporul. Russu Şirianu citeşte telegramele de alipire sosite de la dr. Grozda (Buteni) şi Terebenţ (Izvin), Novac, Boscai, Cacinca, Popa, Roşu şi Perva (Buteni) şi dr. Coriolan Pop (Oradea Mare) şi aminteşte de lupta ce se va da la 5 dec(embrie) la Hunedoara; doreşte isbîndă lui Al. Vaida-Voevod (însufleţire: „trăiască!").

Mai vorbesc dr. Mihali, dr. Lascu, Benchişian, Sala, Fabian, dr. C. Popovici, Il. Crişan, Ant. Paladi şi Lascu, iar la urmă dr. Mihali rosteşte o duioasă vorbire de despărţire.

Adunarea din Ceica

Des de dimineaţă (luni) călăreţii, cari cutreierau satul vestiau că din spre Beiuş vin cu carul de foc „deputaţii noştri". La staţie i-au aşteptat avocatul dr. G. Popescu, preotul local I. Corbuţ, V. Pap (Topa) şi alţi mulţi. Preotul Corbuţ a ţinut o prea frumoasă vorbire de binevenire căreia dr. Mihali i-a răspuns cu aceeaşi căldură.

La orele 9 s-a slujit în biserică' (...), luînd parte cîţi numai au încăput. Iar după aceea s-a ţinut adunarea în curtea bisericii.

Adunarea a deschis-o dr. G. Popescu, arătînd care este ţinta luptei purtate de iubiţii deputaţi români. President se alege V. Pap (Topa), vicepresident I. Pap, protopop gr. cat. (Drăgeşti), notari dr. G. Popescu şi P. Bugar, învăţător (Tăşad).

https://biblioteca-digitala.ro

După potrivita şi bine spusa vorbire presidială vorbeşte deputatul *Russu-Şirianu* mai bine d-o oră, arătînd ***lupta dintre M(ăria) Sa, care vrea să se dee drepturi poporului şi dintre Kossuth şi tovarăşii, cari nu vor să ştie de drepturi şi pe seama noastră,*** ori că ar da drept de vot cel mult acelor care ştiu vorbi şi scrie ungureşte.

Dr. T. Mihali într-o altă vorbire îndeamnă poporul să ţină de aci încolo numai cu partidul naţional.

Dr. D. Lascu ţine o inimoasă cuvîntare în numele tinerilor români de la şcolile înalte.

Inger Soliman (turc ori ce este, dar cetăţean) citeşte româneşte de pe hîrtie o vorbire despre sărăcia poporului şi îşi arată părerea să i se dee poporului drept de vot.

L. Bolcaş vorbeşte cu mare avînt despre bărbăţia ce trebuie s-o dovedim în luptă, ca să ne arătăm vrednici de drepturi. În privinţa asta îi arată ca pildă de urmat pe deputaţii cei de faţă, cari au pătimit temniţă grea în lupta pentru drepturile poporului.

Citeşte apoi hotărîrea de a se cere la sfatul (dieta) ţării dreptul de vot, a se arăta deputaţilor români încredere iar lui Dési neîncredere, ceea ce s-a primit cu toate glasurile.

La ospătăria cea mare s-a dat apoi masă, unde au luat parte chiar şi solgăbirăul Szölösi Ferencz şi marele proprietar Korda Andor, cari recunosc şi ei că trebue poporului drepturi, apoi — afară de cei sus-numiţi — dr. Comşa, preoţii D. Vuşcan (Ceişoara), Şt. Todor (Tăşad), Aurel Cătuna (Papmezö), I. Pop (Cîmpeni), G. Sărac (Cojdeni), Iustin Popovici (Rotăreşti), T. Moga (Varaşeu), Aug. Moga (Răbăgani), V. Carţiş, proprietar (Rogoz), I. Popovici, G. Pogan, înv(ăţător), (Topa), T. Vuscan, preot (în Bucuroaia), Fl. Rintea, înv(ăţător) (Calea Mare), I. Petrilă, înv(ăţător) (Nyárló), N. Popa, preot (Dăcăneşti), Eugen Venter, preot gr. cat. (Rogoz), G. Paul, înv(ăţător) (Lazuri), V. Fărcuţiu, preot (Lupoaia), M. Flonta, arhitect (Oradea Mare), G. Pap, preot (Cîrpeşti), M. Corbuţ, înv(ăţător) (Inceşti), precum şi juriştii cari însoţiseră pe deputaţi la Vaşcău şi Beiuş.

S-au rostit şi aici vorbiri însufleţitoare.

Cu trenul de seara iubiţii oaspeţi au plecat spre Oradea.

Poporul a rămas încîntat de cele văzute şi auzite.

(*Tribuna*, 1905, nr. 216, p. 3—5)

15

ADUNĂRI POPORALE

În 17 dec(embrie), la 11 ore, se va ţinea *adunare poporală* în Luncşoara, cercul Aleşdului (Bihor).

(*Tribuna*, 1905, nr. 222, p. 4)

16

CĂTRĂ ROMÂNII BIHORENI DIN LUNCŞOARA ŞI JUR

Fraţilor!

Precum în viaţa unui om vin zile bune şi rele, aşa e şi în viaţa unui popor. Peste poporul nostru au trecut mai multe zile de întristare, fiind asuprit în tot chipul. Făcutu-i-s-au legi rele fără a (se) consulta şi cu el cum ar fi mai bine şi uşor şi pentru el, în schimb pentru sarcinile ce îi apasă umerii. În vremea pasivităţii, în care au petrecut toţi românii pînă acum, poporul a ajuns să crează că

https://biblioteca-digitala.ro

domnii crescuți din mijlocul lui nu sînt în stare a-l apăra și conduce (în) afacerile publice (...)

Intrînd în activitate, fruntașii poporului român — lucrînd din toate puterile pentru apărarea drepturilor naționale ale poporului — vă cheamă la înțelegere. Țin adunări poporale, se coboară la voi, fraților, și vă întind mîna cea frățească.

Nu au odihnă, n-au liniște, ci fără așteptare cutreieră sate și orașe, pentru a vă deștepta din somnul amorțelii, și a vă lumina și ridica din starea aceea amară în care ați ajuns în urma zilelor de nepăsare.

A venit vremea deșteptării. Treziți-vă și ascultați glasul păstorilor adevărați, cari sunt os din osul vostru și sînge din sîngele nostru.

Osteniți și ascultați cînd vă cheamă, căci nu vă costă nimic. Pe apostolii ce vin pe la voi de la margini — din multe părți — îi costă însă și spese și jertfire de sine, dar toate acelea le uită numai să vază că îi urmați și le ascultați povețele. Acelora cari vin pe la voi și vă zic să nu ascultați de oamenii voștri, aceia cari pe conducătorii și păstorii voștri sufletești îi numesc în diferite moduri înconjurătoare, arătați-le drumul de unde au venit, și nu-i lăsați să-și facă rîs de limba și legea voastră cea scumpă, pe care le-a pecetluit cu sîngele lor, moșii și strămoșii voștri.

Făcînd așa, veți fi vrednici a purta numele falnic de român. Unde auziți că se adună oameni mari și învățați ai voștri, mergeți și îi ascultați, că numai așa vă veți cunoaște unii cu alții, numai așa veți ști de ce gînduri mărețe, de ce simțăminte bune sînt ei conduși față de voi; numai așa veți cunoaște și veți ști face deosebire între cei cu cuget rău față de voi și adevărații buni voitori ai voștri.

Veniți fraților! și la adunarea noastră din Luncșoara ce se va ținea în 17 dec(embrie) 1905 st(il) n(ou), 11 ore, a(nte) m(eridian), la care vor veni căpeteniile noastre și vor spune multe sfaturi frumoase și folositoare, de cari aveți voi lipsă.

Nu absentați nici unii, că nu știm cînd veți mai vedea oameni așa luminați și cu inimă bună față de voi. Vă primim pe toți cei din jur și depărtări cu brațele deschise, că pentru voi se face adunarea.

Sus să avem inimile!

Petru Cipou, învă(țător)

(*Tribuna*, 1905, nr. 223, p. 4)

17

CONVOCARE

Prin aceasta convocăm pe toți alegătorii din Luncșoara și jur la o

Adunare poporală

ce se va ține în comuna *Luncșoara* (Loók), la 17 decemvrie st(il) n(ou) a(nul) c(urent), la 11 n(ainte) m(asă). Sunt invitați și deputații români.

Programa adunării

1. Situația politică generală.
2. Votul obștesc (sufragiu).

Alexandru Tr. Popescu, preot

Petru Cipou, înv(ățător)

Și încă 100 fruntași.

Cornel Abrudan, preot în Aușeu

Teodor Stanca, preot în Groși

(*Tribuna*, 1905, nr. 223, p. 4)

https://biblioteca-digitala.ro

18

CU-N PAS ÎNAINTE...

de: Iosif Tărău

Vreme de douăzeci ani și mai bine fost-a lăsat ogorul nostru național în păragină prin: decretarea pasivității. Plugarii de pe atunci, chemați de a brăzda acest ogor, văzînd că sămînțele sămănate — parte din cauza marei secete ce le săca rădăcina — nu răsar, parte din pricina că și cele răsărite — roase de niște vermuleți urîcioși — pier, aflat-au de bine să lase ogorul să se înțelenească, ca astfel — venind (cîndva) vremuri mai mănoase — roadă mai îmbelșugată să aducă.

Timp de două decenii și mai bine, plugarii neamului nostru petrecut-au cu mare încordare schimbările cele mai mici a(le) vremii, așteptînd momentul potrivit de a putea începe brăzdarea — pregătind și împrospătînd în acest curs țarina — solicitînd chiar vremea — după putință... și *după o lungă și grea așteptare ogorul răscopt în cursul vremii, în fine... e pregătit pentru brăzdare.*

Plugari pricepuți de-a(i) neamului nostru — sosită văzînd vremea aratului — înfiptu-și-au plugurile bine oțelite în inima țărînei, întorcînd, frîngînd și despicînd scoarța aspră ce ținea calea încolțitului frumos de sămînțe... și apucat-au a sămăna sămînțe bune..., sămînțe alese, — sămînțele iubirii de neam...

Sămănate sunt sămînțele..., bună e țărîna..., nădejde avem de rod îmbelșugat, încolțitura sămînții însă, dacă nu voim să piară, bătută de buna (bruma?) desamăgirile, *trebue să lucrăm înainte*, trebue să urmăm pilda plugarului.

Nu-i destul numai: am arat și sămănat, căci: *„ară, samănă și bagă în sac“, nu merge*, pîn-la băgatul în sac multă sudoare mai curge pe fața pălită de soare a plugului. După sămănat vine grăpatul, plivitul, seceratul, strînsul, căratul, trieratul, și numai după aceea băgatul în sac... și dacă vrea ca rod bun să se secere — neluînd în seamă greutăți și usteneli — toate aceste lucruri cu cea mai mare conștiinciozitate trebue să le-mplinească.

Pilda aceasta n-o perdem nici noi din vedere... arat-au... semănat-au și plugarii neamului nostru, — să ne oprim însă aici, să urmăm și noi cu lucrul, căci la din contră rod curat-frumos, nu va împodobi holdele noastre și rod îmbelșugat nu va umplea sacul nostru...

În adunările poporale care de un timp se țin lanț, samănă-se sămînțele alese a(le) iubirii de neam, — nu este însă vreme fizică îndeajuns pentru de-a străbate în fieștecare colț *sau chiar dacă s-ar și străbate*, — pentru poporul nostru, purtat pînă acum de „căpăstru“ și ținut în grele cătușe — nu este de ajuns adunarea (cel puțin nu-i de ajuns pentru bihorenii noștri), căci prin adunări lumina numai în zări depărtate i se arată, — ca s-o vază în întreaga-i strălucire, ca să nu se lase a se stinge dinaintea ochilor lui, se recere încă o muncă persistentă și stăruitoare. Se recere să ținem lumina în toată vremea înaintea lui... și mai bine o vom putea ținea, cred, dacă ne vom organiza.

Să ne organizăm!...

În fiecare cerc electoral să se înființeze cîte un comitet de a(l) partidului național, a(i) cărui membri să fie în primul rînd: *preotul și învățătorul, apoi cîte doi fruntași țărani din fiecare sat român(esc).* Datorință avînd acești membri a ținea în evidență orice mișcare, orice agitare, încercare, sau orice probe de seducere, ce ar obveni în comuna lor, *avînd a raporta despre acestea din caz în caz comitetului*, care își va ținea ședințele lunar — eventual după trebuință —, *ca astfel comitetul avînd cunoștința cea mai minuțioasă din toate părțile și despre toate afacerile,*

https://biblioteca-digitala.ro

la caz de lipsă, — în vreme potrivită să poată lua măsurile trebuincioase, pentru sanarea — stăpînirea răului... Datorinţă să aibă aceşti membri a ţinea aţintită privirea poporului, necontenit, spre ideea sfîntă a iubirii de neam, a o sădi aceasta în sufletul lui, spunîndu-i că românii se căesc de slăbiciunile arătate în cursurile veacurilor..., că s-au săturat de lungile suferinţe ce au îndurat şi se scutură, se deşteaptă în toate părţile, pentru ca umăr la umăr cu toţii să conlucre pentru un trai mai bun, pentru un viitor mai fericit...

Datorinţă vor avea mai ales a stărui... şi a povăţui poporul, *ca să zdrobească capul veninos a(l) ispitei, care în chip de argint sunător, linguşindu-se, se strecoară în sufletul lui,* unde încuibîndu-se cloceşte ouăle necredinţei, scoţînd puii tuturor nelegiuirilor (...)

Comitetul partidului naţional din respectivul cerc electoral dator va fi apoi de a sta în strînsă legătură cu comitetul central, care pentru noi bihorenii are să fie constituit în Orade(a) şi a(i) cărui membri să fie de pildă: prezidenţii şi notarii (secretarii) comitetelor din cercurile aflătoare pe teritoriul comitatului. Acest comitet central apoi la rîndul său, iarăşi lanţ se va ţinea de hotărîrile clubului partidului naţionalist din Budapesta, *care este bateria electrică, ce în cazuri de şovăire şi îndoire va electriza sufletele nedumerite...*

Şi dacă succesiunea aceasta va fi în aşa strînsă legătură, că glasul ce ne va veni de la cei chemaţi — succesive, fără întrerupere va tresălta prin sufletele tuturora, de sus pînă jos, atunci n-avem să ne temem de pedecile ce ni se vor pune: „pentru de a împedeca alegerea unor persoane dintr-un neam care încurcă trebile celor de la putere..."

Astfel dacă pătrunşi vor fi membrii comitetelor de sublimitatea şi importanţa chemării ce au hărăzit ca moştenire de la strămoşi, putea-vom sfărîma lanţurile întunecimii. Oţelite trebue să fie sufletele comitetului mai ales din cauza că ei vor să fie juzii tribunalelor de control, înjghebate dintre noi, cari vor avea de a pronunţa sentinţă atît asupra celor tari, cît şi asupra celor păcătoşi, după merit.

Şi numai în chipul ăsta, prin organizare, vom putea relua firul de unde mîini nechemate, mîini nelăute l-au întinat, numai în chipul ăsta va reînvia iubirea pentru tot ce e al nostru, numai astfel va răsări încrederea în (f)orţele noastre proprii...

Să ne organizăm cît mai curînd, să nu credem că prin adunări am făcut totul, ci să facem un pas înainte..., ca nu cumva truda ce am avut-o cu prilejul aratului şi semănatului să rămînă truda celui ce strigă în pustiu..., ca nu cumva rodul ce ni s-a arătat cu ocaziunea adunărilor poporale să piară bătut de gerul indiferentismului...

Să facem un pas (în)nainte pe calea începută... Domnul Puterilor povăţui-ne-va spre bine şi da-va tărie şi lumină sufletelor noastre.

(*Tribuna,* 1905, nr. 227, p. 1—2)

19

DE LA ADUNĂRI

Despre a treia adunare ce s-a ţinut tot eri, în *Luncşoara* Bihorului, unde au escurs deputaţii I. Russu-Şirianu şi V. Damian, pînă acum nu ne-a sosit nici o veste. Credem însă că şi acolo vor fi fost lucruri mărețe.

(*Tribuna,* 1905, nr. 227, p. 3)

https://biblioteca-digitala.ro

20

PRAZNICUL LA LUNCŞOARA

(O măreaţă adunare poporală)

Pe pămînt luciu alb de zăpadă, iar din răscrucile cerului potop revărsat de soare. Razele în desfăşurarea lor de strălucire înecau totul în lumina rece, cădeau săgetător în oglinda omătului, sfărîmîndu-se în licări(ri) de cristal.

Clopotele împrăştiau în cuprins valuri de slavă (...) Era zi de duminică, în sufletele credincioşilor zi de mare praznic (...), căci pîn-acum dormit-au un lung şi greu somn şi uman, iată că zăresc zorile dimineţii, chemîndu-i la trezire. Aproape erau de perzare pînă acum, iată mîntuirea le soseşte. Adică la alegerile de azi iarnă — cărturarii noştri dormeau încă somnul nepăsării — satul Luncşoara a asigurat aşa-zicînd isbînda steagului kossuthist, traşi fiind pe sfoară de către voitorii de rău ai noştri, dîndu-şi votul lor scump 240 inşi unul ca altul român pentru înălţarea (...) (lui — n.n.) Farkasházi Fischer Zsigmond. Acum însă glasul deşteptării bătut-a şi la hotarul lor şi astăzi era ziua cînd aveau să auză cu urechile lor ceea ce ca din poveste auzise, că sunt şi ablegaţi români a căror inimă arde de dorul de a înălţa sufletele amărîte, de-a uşora greutăţile cari aproape ne doborau, şi de-a cere dreptate şi pentru cei despoiaţi.

Şi se adunară românaşii noştri cu toţii: mici şi mari, bărbaţi şi femei, în lăcaşul Domnului, ca cu toţii să-l roage pe Atotbunul, pe Atotputernicul să le deschiză, să le lumineze sufletul, ca să poată primi cu suflet curat, înălţat lumina ce va să vină. Sfînta slujbă era pe sfîrşite, cînd iată „cei de mult şi cu atîta dor aşteptaţi" sosiră: D(omnu)l ablegat Russu-Şirianu, iubitul fiscarăş dr. A. Lazăr, însoţiţi de-o gardă de tineri de la Oradea Mare (...). De aici o luarăm cu toţii spre şcoală, în a cărei curte încăpătoare rînd pe rînd, roiu de roiu sosea poporul.

Părintele locului *A. Tr. Popescu*, în cuvinte bine simţite, deschide adunarea, dînd cuvîntul d(omnu)lui ablegat, care la rîndul îşi începe vorbirea şi vorbeşte lucruri frumoase, lucruri înălţătoare de inimi, şi vorbeşte ca din... cartea minunilor.

Descosea nevoile şi desvelea ranele noastre sociale într-un chip uimitor. Acolo unde altul ar trece nebăgător de seamă, el găseşte lipsuri şi dureri sfîşietoare. În ochii lui negri, focoşi, fulgera scăpărarea apostolică a eroilor desrobitori de popoare... Cuvîntul lui înălţa sufletele..., născînd în mulţime dorinţa propăşirii... Cutreeram lumi feerice. Sufletele noastre a(le) tuturora, călăuzite de vorbele îmbătătoare, păşeau triumfător spre plaiurile fericirii dorite... Poporul vărsa lacrimi de durere şi... de bucurie. De durere că s-a lăsat condus şi tras pe sfoară de ori şi cine..., de bucurie că i s-a luminat sufletul, că i s-a înţeles chemarea...

Urcă apoi tribuna tînărul *M. Popa*, care în cuvinte însufleţite arată nedreptăţile ce îndurăm.

În fine, ia cuvîntul cel mai însufleţit bărbat al nostru, a(l) Bihorului, de care legăm cele mai frumoase nădejdi ale noastre — fiscarăşul dr. *Aurel Lazăr*, întîmpinîndu-l şi poporul, la prima vorbă, cu nesfîrşite urale... şi începe a-şi desfăşura firul vorbirii, şi pică în sufletele pînă acum amărîte nădejdi de bune vremuri... şi urmează crugul vorbirei înainte... ne povesteşte de lupul îmbrăcat în piele de oaie... şi cînd îndeamnă poporul să nu mai ţină cu străinii, zidul de piepturi cu-n glas glăsuia: „merge-vom unde-ţi hotărî şi face-vom orice-ţi porunci"...

Părintele *Stanca* din Groşi — un bărbat adevărat, în toată puterea cuvîntului, om harnic şi cinstit —, în vorbe potrivite încheie adunarea.

Înainte de a ne răzleţi însă, judele comunal *Teodor Cipou* şi fruntaşul *Ioan Popovici* mulţumesc şi ei, în numele poporului, pentru preafrumoasele învăţături

https://biblioteca-digitala.ro

şi lumină ce s-au revărsat în sufletele lor, — zicînd într-altele că (...) vot în satul lor n-o să rămînă ne dat pentru candidatul național ce o să-l aibă.

Intrarăm apoi în chilia lui *Petru Cipou*, a fruntaşului şi inimosului învăţător, cărui(a) mult (i) se poate mulţumi pentru lucrurile bune de la Luncşoara. Aici au venit ţăranii de prin jur să schimbe şi ei o vorbă două cu „învăţaţii, domnii lor mult iubiţi".

Şi ne luarăm de aici cu toţii spre casa ospitală a vrednicului părinte, neobosit păstor *Al. Tr. Popescu*, unde ne aştepta o masă lungă şi bogată, şi unde începu d(omnu)l ablegat şirul nesfîrşit a(l) multor toaste.

Multe şi frumoase vorbe s-au rostit şi aici. Ţin însă să relevez cuvintele a 2 ţărani fruntaşi, *Ştefan Măruşca din Cetea şi Ioan Tiuşde din Luncşoara*, care ne-au uimit cu iscusinţa şi agerimea minţii lor (...)

Astfel am prăznuit noi cununia poporului din Luncşoara şi jur cu jurămîntul sfînt a(l) iubirii de neam. Laudă se cuvine a aduce celor cari mult au lucrat pentru sărbătorirea acestui praznic, vrednicilor conducători, părintelui *Stanca* din Groşi (la care am fost sălăşluiţi 8 inşi, găzduindu-ne cu deosebită amabilitate), părintelui *Abrudan* din Auşeu, părintelui *Popescu* din Luncşoara şi nu mai puţin harnicului învăţător *Petre Cipou*.

Mîngîiaţi am plecat cu toţii cu convingerea tare în suflet că dacă astfel şi-ar îndeplini toţi cei chemaţi datoria ce li-este impusă a lumina, atunci în cercul Aleşdului azi iarnă şi-au cîntat candidaţii străini cîntecul lebedei...

(*Tribuna*, 1905, nr. 229, p. 2—3)

Săcădătanul

https://biblioteca-digitala.ro